

АРТЕМЕНКО Людмила Борисівна

кандидат економічних наук
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільського національного технічного університету
імені Івана Пулюя

ЕКОНОМІКО-ФІЛОСОВСЬКІ АСПЕКТИ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В УКРАЇНІ

В сучасних умовах актуалізується необхідність розгляду розвитку людського капіталу в якості критерію структуризації національної економіки у напрямі надання їй рис економіки знань, яка генерує багатство суспільства. Пояснюється це зміною цільових орієнтирів цивілізаційного розвитку: престижна освіта, ефективне медичне обслуговування, високооплачувана праця, гідний рівень життя почали репрезентуватися у контексті невід’ємних громадянських прав усіх членів суспільства. Тобто, процес виникнення категорії людського капіталу є результатом: інтеграції наукових здобутків у сфері вивчення капіталу з позицій накопичення багатства, і усвідомлення ролі людини як соціо-економічного суб’єкта суспільства.

Найбільш вагомим фактором радикального підвищення життєвих стандартів стала необхідність суспільства здійснювати належні інвестиції у людський капітал, що сприяє формуванню і розвитку якості знань. Про роль та необхідність неперервної освіти вказував ще Ф. Ніцше, наголошуючи на тому, що людина майбутнього може відбутися шляхом удосконалення і свідомого виховання протягом усього життя [1, с.701 – 702].

Отже, концептуальна палітра теорії людського капіталу містить у собі проблематику розвитку економіки, де фундаментом слугує висока якість життя населення. А тому, вона невіддільна від процесів забезпечення умов функціонування ефективної системи підтримки здоров’я громадян та соціального захисту, що дозволить йому застосовувати професійні навички як на власну користь, так і на користь суспільства.

Відбувся синтез економічного та філософсько-освітнього, що призвело до переміщення акцентів з матеріалістичного трактування джерел розвитку до усвідомлення провідної ролі знань, інтелекту, творчих здібностей людини. У межах економічного аналізу – це категорія «людський капітал», філософії – категорія «особистісний потенціал». По суті, тут поєднуються такі важливі у контексті потреб людини та суспільства феномени як освітній, науково-технічний, інноваційний, культурний потенціал. Це дає можливість концептуалізувати теоретичні підходи філософії людського капіталу щодо аналізу можливостей регулювання процесу розвитку особистості в освітній, інвестиційній сферах у напрямі їх узгодження з практичними міжнародними методиками оцінки (таких як індекс людського розвитку, ВВП на душу населення, очікувана тривалість життя). Таке розуміння людського капіталу виокремлює: а) суто економічне розуміння змісту категорії людського капіталу; б) широке розуміння - людський капітал як суспільне явище, що інтегрує економічний, філософський, психологічний підходи.

Практика проведення ринкових реформ в Україні призвела до від’ємної динаміки та втрат національного людського капіталу як активу та основної рушійної сили соціально-економічного розвитку. Існуюча модель виявилася деградаційною для якої характерно:

- наростання негативних тенденцій у соціальній сфері, погіршення умов життя населення, розшарування та маргіналізація суспільства;
- зростання як асоціальної частки людського капіталу, так і кількості тих, хто реалізував свій ресурс за кордоном чи в тіньовій економіці (у зв’язку із незатребуваністю суспільством накопичених знань та неможливістю реалізації права на гідну працю);

- зниження мотиваційних стимулів до праці (за січень – квітень нинішнього року у структурі доходів заробітна плата становить 39%, а соціальні допомоги та інші одержані трансфери — 37,8% [2], що свідчить про те, що праця стає економічно не вигідною;
- падіння значення Індексу людського розвитку (його зростання в Україні із 1990 р. становить лише 6%, при тому, що світове втричі більше [3];
- зниження тривалості життя населення (зростання за часи незалежності становить тільки один рік – до 71 року, при світовому значенні у 6 років, що не відповідає вимогам цивілізаційного розвитку [4];
- зменшення видатків на фінансування наукових досліджень та розробок (у бюджеті на 2017 рік передбачено 0,2% ВВП при світовому значенні у 3 %) [5];
- деструктивний характер витрат на охорону здоров'я, що призвело до низького рівня якості життя населення;
- відсутність адекватного цивілізаційного мислення у еліт, які перетворилися в демотиватор розвитку людського капіталу,
- відсутність нової філософії (волі держави та згода бізнесу), досліджень в сфері гуманітаристики.

Тобто, в результаті деструктивних трансформацій людського капіталу, позитивний синергетичний ефект його використання на різних рівнях: індивідуальному, регіональному, галузевому та національному, набрав негативних тенденцій, які знаходяться в площині прорахунків у системі мотивації, інвестицій у ті сфери життєдіяльності, де безпосередньо відбувається формування людського капіталу. Спостерігається і низька віддача від інвестицій як для власників і користувачів людського капіталу, так і для суспільства в цілому. Окрім того, розвиток людського капіталу в державі призвів до формування ряду парадоксів:

- ❖ з філософської гуманістичної точки зору інвестиції в розвиток людського капіталу є підставою становлення повноцінної всебічно розвиненої особистості, що є базовою метою суспільства;
- ❖ натомість з економічної точки зору такі вкладення, що активно не реалізуються особистістю, є втратою джерела майбутньої економічної динаміки, зростання добробуту суспільства.

У підсумку можна констатувати, що для забезпечення більш високих щаблів соціально-економічного розвитку національної економіки на державному рівні повинно бути усвідомлення та концентрація зусиль на теренах забезпечення: домінантності творчої праці, самореалізації особистості, зростання ролі мотиваційних та соціальних факторів.

Література:

1. Всемирная энциклопедия: Философия / Главн. науч. ред. и сост. А.А.Грицанов. – М.: АСТ, Мн.: Х: Современный литератор, 2001. – С.701 – 702.
2. Квітка Г. [Електронний ресурс] /Г. Квітка. – Режим доступу: <http://www.golos.com.ua/article/270338>
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://expres.ua/news/2015/12/17/164874-vyznacheno-riven-ukrayiny-indeksom-lyudskogo-rozvytku>
4. Worldhealthstatistics 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.who.int/gho/publications/world_health_statistics/EN_WHS2014_Part3.pdf?ua=1
5. Попович О., Булкін І. Новий бюджет і доля науки [Електронний ресурс] / О. Попович, І. Булкін – Режим доступу: <http://commons.com.ua/ru/novij-byudzheth-i-dolya-nauki/>